

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ/HAIGAZIAN UNIVERSITY
Հայկական Սփիւռքի Ուսումնասիրութեան Կեդրոն
Armenian Diaspora Research Center
Հայկական Սփիւռք Ա./ARMENIAN DIASPORA I

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ
ՏԱՐԱԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ
ԱՐԴԻ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ
ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Գիտաժողովի Նիւթեր
(15-17 Մայիս 2013)

Խմբագրեց
Անդրանիկ Տազէսեան

Haigazian University Press
Պէյրուք 2014

Հ.Բ.Ը.ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ԵՒ
ՀԵՌԱՎԱՐ ԳՈԼԷՃԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԱՐԹՈՒՆ ՀԱՄԱԼԵԱՆ
ahamalian@agbu.org

ՄՈՒՏՔ

Հայկազեան Համալսարանի Հայկական Մփիւոքի Ուսումնասիրութեան Կեդրոնի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած «Հայկական Անդրսահմանային Տարածականութիւնը Եւ Արդի Հաղորդակցական Միջոցները» խորագրով գիտաժողովի ծիրէն ներս, Հ.Բ.Ը. Միութեան կրթական համակարգի կառոյցին եւ գործունէութեան, ինչպէս նաեւ համացանցային Հեռավար ԳոլէՃի ծրագրի փորձին ամփոփ այս պատկերացումը, կ'արծարծէ հայ կրթութեան եւ դպրոցներու կապուած ընդհանրական խնդիրներ եւ մարտահրաւերներ:

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՏԱՐԱԾՔԻՆ

Մփիւոքի տարածքին, նկատի ունենալով Միջին Արեւելք, Հիւսիսային ու Հարաւային Ամերիկաներ եւ Եւրոպա, ընդհանուր տուեալներով կը գործեն շուրջ 275 հայկական ամէնօրեայ դպրոցներ ուր յաճախող աշակերտներուն թիւն է - մօտաւոր հաշուումներով - 45,000: Մօտաւոր տուեալներով նոյնպէս, դպրոցական տարիքի պատանիներու թիւը Մփիւոքի մէջ պէտք է ըլլայ 700-800,000: Այս տուեալներէն մեկնելով կարելի է առաջին իսկ ակնարկով հաստատել, թէ հայկական դպրոցները, որպէս հայեցի դաստիարակութեան ամենազոյս միջոց, անկախ իրենց արդիւնաւորութեան պայմաններէն, իրենց սահմանափակ թիւին պատճառով կրնան հասնիլ դպրոցական տարիքի պատանիներու համեմատաբար փոքր մէկ տոկոսին միայն:

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ
ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Ա. Տեղական ուսումնական պահանջներ եւ չափանիշեր, եւ անդամակցություն՝ որակաւորումի շրջանային ընկերակցություններու.

Սփիւռքի տարածքին հայ դպրոցները կը գործեն իւրաքանչիւր երկրի քաղաքական, կրթական եւ մշակութային յատկանիշերով բնորոշուած իւրայատուկ պայմաններու համեմատ: Ընդհանուր առմամբ անոնք ներկայիս ունին ուսումնական բարձր մակարդակ, որովհետեւ կը հետեւին տուեալ երկիրներու ուսումնական ծրագիրներուն եւ անհրաժեշտ է որ պետական կամ համալսարան մուտքի քննություններու մէջ յաջողութիւն ապահովեն: Հայեցի դաստիարակութիւն ջամբելու նպատակը հասարակ յայտարարը կը հանդիսանայ բոլորին, բայց կը տարբերի իւրաքանչիւրի շրջանային բարենպաստ կամ նուազ-բարենպաստ տուեալներով, որոնք կ'ազդեն նպատակի արդիւնատրութեան չափին, ինչպէս նաեւ՝ իրագործելի կարելիութիւններու սահմանումին: Այն իրողութիւնը, որ դպրոցներէն շատերը կ'անդամակցին որակաւորումի (accreditation) շրջանային ընկերակցություններու, զիրենք կը մղէ որդեգրուած չափանիշերու հիմամբ յստակացնել իրենց ուսումնական եւ կրթական նպատակները, պահպանել համապատասխան որակ եւ կազմակերպական կառոյց:

Բ. «Հայեցի դաստիարակութիւն»ը որպէս կրթական ծրագիրներու ընդհանուր յայտարար. «Սփիւռք», «ազգային դիմագիծ», «լեզու», «ժառանգութիւն» եւ «ոգի-գիտակցութիւն» հասկացություններու հոլովոյթը՝ տարբեր քաղաքացիութիւններու եւ պատկանելիութիւններու բերումով, նաեւ անկախ հայրենիքի իրականութեամբ.

Հայեցի դաստիարակութիւնը, որպէս հայ դպրոցներու գոյութեան նպատակ, կը գործադրուի լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդումով, մշակութային գործունէություններու, նաեւ՝ արտադասարանային եւ համայնքային կեանքի մասնակցութեան առիթներու ստեղծումով, որոնք կը ձգտին

մշակել լեզուի գործածությունն նաև՝ ազգային դիմագիծ եւ ժառանգութեան գիտակցություն:

Հ.Բ.Ը.ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

- 15 Դպրոցներ աշխարհի տարածքին.
- 4600 աշակերտություն.
- Տարեկան 250 շրջանաւարտներ՝ երկրորդական 9 վարժարաններէ.
- Տարեկան \$20 միլիոն ընդհանուր գործառնութեան պիտձէ.
- Տարեկան \$4 միլիոն օժանդակություն Հ.Բ.Ը.Մ.ի Կեդրոնէ՝ տրամադրուած կրթական ծրագիրներու համար:

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կրթական համակարգը այսօր իր բնոյթով, ծաւալով, աշխարհատարած կառոյցներով եւ համակարգուած գործունէութեամբ, իր տեսակին մէջ իւրայատուկ է հայ ազգային իրականութեան մէջ:

Միութեան նպատակներու իրագործումին համար կրթութիւնը կարեւոր գործօն մըն է եւ ինքնութեան մշակումի ու մշակոյթի փոխանցման միջոց կը հանդիսանայ: Միութեան կրթական համակարգը իր դպրոցներով եւ կրթական այլ միջոցառումներով, բազմաճիւղ եւ բարդ գործունէութիւն մըն է: Հետեւեալ համապատկերը այդ մասին ամբողջական պատկերացում մը կը ներկայացնէ.-

Միութեան կրթական գործունէութիւնը կ'ընթանայ երեք գլխաւոր ճիւղաւորումներով.

(Ա) Դպրոցներու ցանց.

(Բ) Բարձրագոյն ուսման կրթաթոշակներ.

(Գ) Համապարփակ բնոյթ ունեցող նախաձեռնութիւններ ու ծրագրեր:

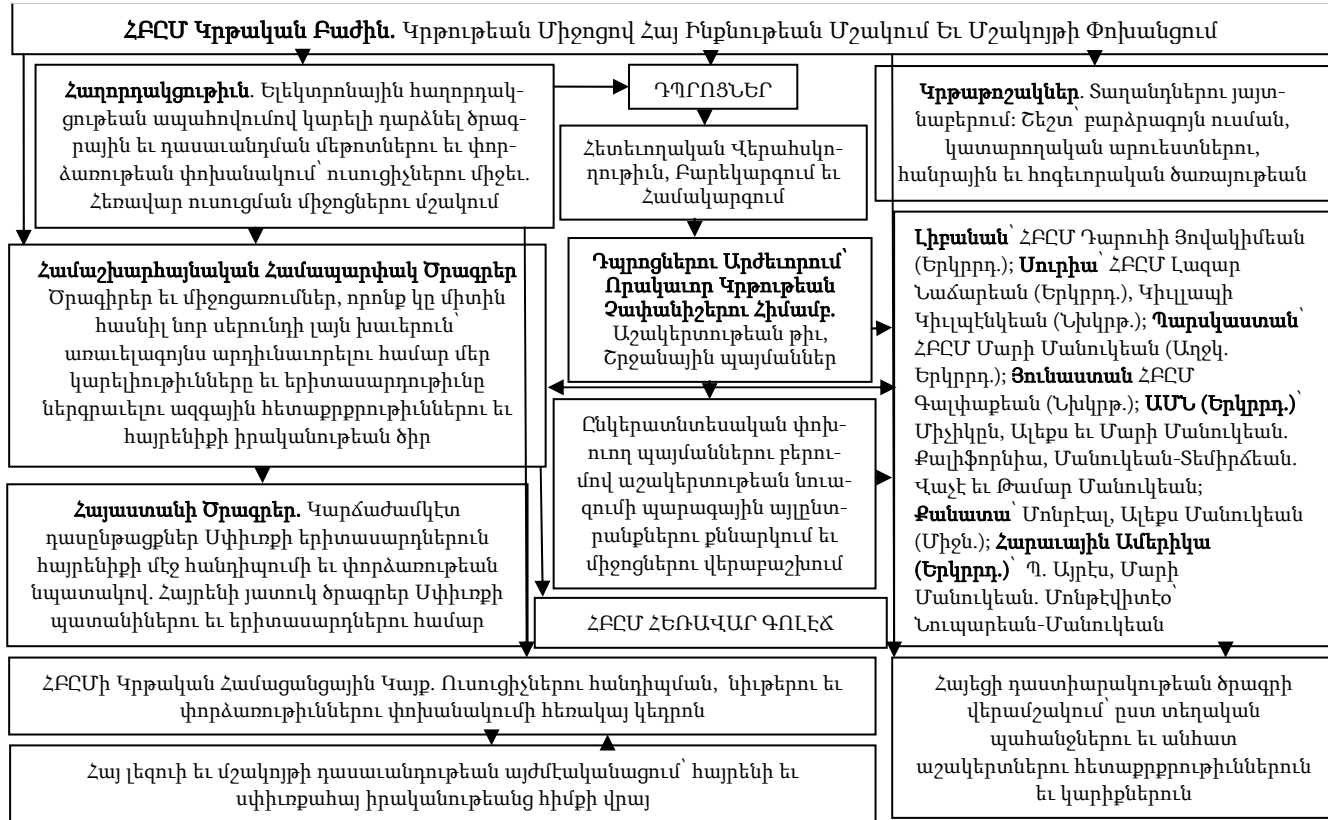
Հ.Բ.Ը.Մ.ի Կրթական Կեդրոնական Բաժանմունքը իր Տնօրէնութեամբ եւ Ուսումնական Խորհրդատու Մարմինով, կը ղեկավարէ կրթական ընդհանուր համակարգը՝ կեդրոնացեալ դրութեամբ, ու կ'ապահովէ կրթական ծրագիրներու ուղղութիւնը, որակաւորումը եւ համակարգումը:

Ա) Ամենօրեայ դպրոցներու ցանցը ներկայիս կ'ընդգրկէ նախակրթարան, միջնակարգ եւ երկրորդական տասնհինգ վարժարաններ եւ միօրեայ կամ արտադասարանային ծրագրեր, որոնց գործունեութիւնը կ'երկարի անցեալ 80 տարիներուն վրայ, նորագոյնը ըլլալով Փասատինայի Վաչէ եւ Թամար Սանուկեան Երկրորդական Վարժարանը, որուն գործունեութիւնը սկսաւ 2006ի աշնան:

Դպրոցներու վերահսկողութեան, կրթական որակաւորումի եւ ուսուցման միջոցառումներու եւ փորձառութեան փոխանակումի ու համակարգումի աշխատանքները հետեւողականօրէն կը կատարուին Կրթական Կեդրոնական Բաժանմունքին կողմէ: Նկատի ունենալով նաեւ Սփիւռքի հոլովոյթը, աշխարհագրական վերադասաւորումը եւ ասոնցմէ բխող քաղաքացիական պատկանելիութեան, ընկերային-տնտեսական նոր իրականութիւնները, ծնողներու փոխուող ակնկալութիւններն ու այլընտրանքները՝ անհրաժեշտ է դիմագրաւել նոր հրամայականներ: Փոխուող պայմանները կ'ենթադրեն հայեցի դաստիարակութեան նոր միջոցառումներ՝ նոր սերունդի շրջապատին եւ առօրեային, հետաքրքրութիւններուն եւ ակնկալութիւններուն իրականութենէն մեկնելով: Միաժամանակ տնտեսական իրադրութիւնը, աշակերտութեան թիւի նուազումն ու պիտճեական դժուարութիւնները նիւթական ծանր պարտաւորութիւններ եւ վերակազմակերպական խնդիրներ կը ներկայացնեն Միութեան համար: Այս ուղղութեամբ Կրթական Կեդրոնական Բաժանմունքը եւ դպրոցներու ուսումնական յանձնախումբերը գործակցաբար, անհրաժեշտ ծրագրումը եւ աշխատանքները կը կատարեն, մինչ Հ.Բ.Ը.Ս.ը կը շարունակէ հաւասարակշռել դպրոցներու պիտճեաները:

Բ) Բարձրագոյն ուսման կրթաթոշակները որոնք անցնող տասնամեակներուն բարձրագոյն ուսման ուղղութեամբ կարելիութիւններ ընձեռած են սփիւռքահայ հազարաւոր ուսանողներու, Կրթական Կեդրոնական Բաժանմունքին եւ Կրթաթոշակներու Յանձնախումբին մշակած նոր կողմնորոշու-

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միության Կրթական Համակարգը

մով, ներկայիս կը շեշտեն տաղանդներու յայտնաբերում, ուսումնական մրցունակ եւ բարձր կատարողութիւն, եւ մասնագիտական յատուկ ճիւղեր՝ ինչպիսիք են կատարողական արուեստները, հանրային ծառայութեան, հոգեւորականներու պատրաստութեան եւ քաղաքական գիտութիւններու մարզերը: Բաժանմունքը մասնաւոր յատկացումներ կը կատարէ նաեւ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան եւ մասնագիտական ուսման ուղղութեամբ դասընթացքներու մասնակցութեան համար: Այս ծրագրէն կ'օգտուին տարեկան շուրջ 500 անհատներ՝ 1,200,000 ամերիկեան տոլար ընդհանուր գումարով:

Գ) Համապատկերին մէջ ներկայացուած համաշխարհայնական-համապարփակ ծրագրերու եւ հեռանկարներու ճիւղաւորումը, կը դրսեւորէ այն յատուկ եւ շեշտուած ուշադրութիւնը գոր Միութիւնը կը ցուցաբերէ ազգային եւ կրթական ասանդական կառոյցներէն դուրս գտնուող եւ սփիւռքահայ լայն զանգուածը գոյացնող նոր սերունդի իրականութեան նկատմամբ: Այս ուղղութեամբ հաղորդակցութեան համացանցային կարելիութիւններու օգտագործումով կարելի կը դառնայ լեզուի եւ մշակոյթի ուսուցման նոր միջոցառումներ ստեղծել եւ դպրոցներու աշակերտութեան եւ ուսուցիչներու միջեւ հեռակայ հանդիպումներ եւ տեղեկութիւններու, ծրագրերու եւ փորձառութիւններու փոխանակում կատարել:

Հեռավար Գոլէճը արդէն իրականութիւն դարձած է եւ ամբողջացուցած իր երկրորդ կիսամեայ համացանցային դասընթացքը, որ կ'ընդգրկէ վեց (հայերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, սպաներէն, ռուսերէն, թրքերէն) լեզուներով հայ լեզուի, պատմութեան եւ մշակոյթի նիւթեր: Աշխատանք կը տարուի շուտով ստեղծելու համար նոյն կայքէջին մէջ ուսուցիչներու հեռակայ հանդիպման վայր մը, ուր անոնք կարենան փոխանակել ուսուցման միջոցառումներ, ծրագրեր եւ աղբիւրներ, միաժամանակ օգտուելով Հեռավար Գոլէճի նիւթերէն՝ իրենց դասաւանդութեան համար: Յատուկ կարգադրութեամբ եւ պատշաճեցումով Հեռավար Գոլէճը իր

կարելությունները կ'ընձեռնէ նաեւ միօրեայ եւ ամէնօրեայ դպրոցներու ծրագրերուն: Այս մարզի ծրագրային, մշակումի եւ դասաւանդութեան մասնագիտական եւ թեքնիք աշխատանքները կը կատարուին Երեւանի Պետական, Համալսարանի մասնագէտներու գործակցութեամբ՝ կեդրոնացած Հ.Բ.Ը.Մ.ի Երեւանի կառոյցէն ներս: Հեռավար դասաւանդութեան ու յարակից ճիւղերու մէջ մասնագէտներու գործադիր մարմին մը կը ղեկավարէ այս աշխատանքները, գլխաւորութեամբ Դոկտ. Երուանդ Զօրեանի:

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կրթական համակարգի այս խտացեալ պատկերացումը ամբողջացնելու համար, անհրաժեշտ է ընդգծել թէ այս գործունէութիւնը, դպրոցներու 4500 աշակերտութեամբ, տարեկան երկրորդական վարժարաններէ 250է աւելի մրցունակ եւ փայլուն շրջանաւարտներով եւ իւրաքանչիւր դպրոցի շուրջ գործող միութենական եւ համայնքային շրջանակներու բազմահազար անհատներով՝ սփիւռքահայ իրականութեան կարելոր եւ կենսունակ մէկ մասնիկը կը հանդիսանայ:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԴԻՄԱԳՐԱԻԱԾ ԿՐԹԱԿԱՆ-ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱԻԷՐՆԵՐԸ

Ա. Կրթական-Ծրագրային

- Դասագիրքեր, համապատասխան լրացուցիչ նիւթերու ամբողջական համակարգ.
- Տարիքի, շրջապատի, ժամանակակից տուեալներու եւ հետաքրքրութիւններու յարմար կարելիութիւններ.
- Նիւթին հմուտ, մանկավարժ, նորարար ուսուցիչ.
- Աշակերտներու մասնակցութիւն սորվելու գործընթացին՝ համապատասխան միջոցներու հայթայթումով.
- Համակարգում-Հաղորդակցութիւն-Գործակցութիւն.
- Ուսուցիչներու պատրաստութիւն՝ արհեստագիտական միջոցներու օգտագործման ուղղութեամբ.
- Դասաւանդման միջոցներու ստեղծում եւ աշակերտներու մասնակցութիւն՝ սորվելու գործընթացին.

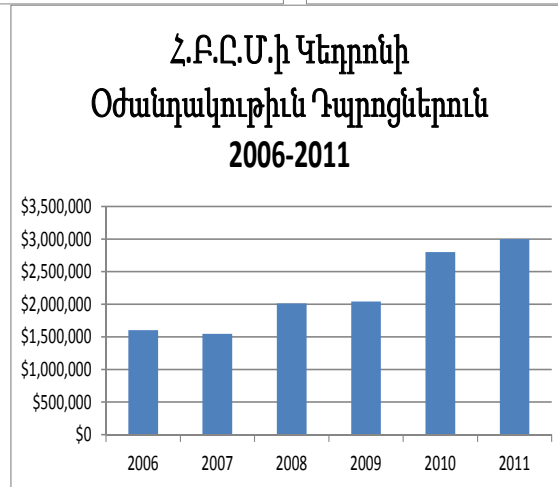
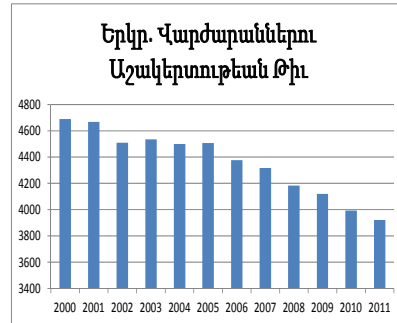
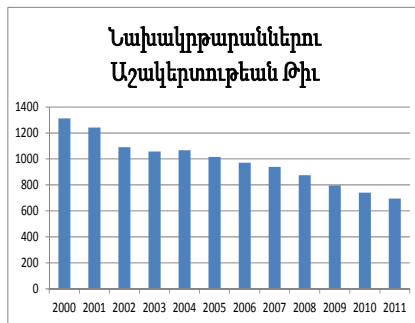
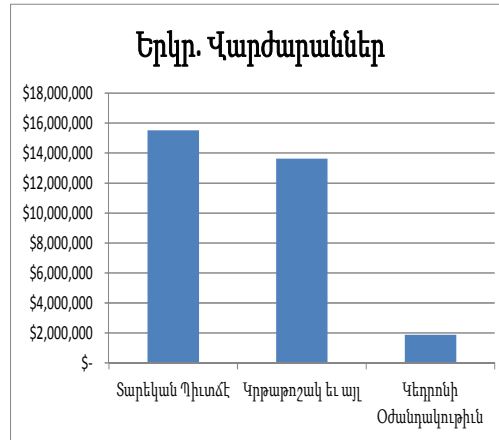
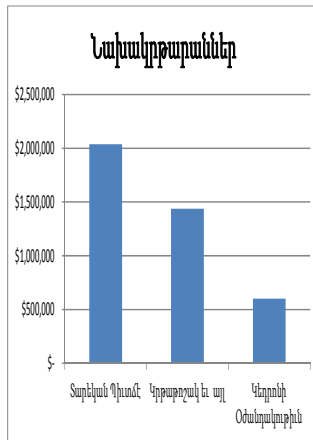

- Փորձառություններու փոխանակում:

Կրթական-ծրագրային իմաստով վերոյիշեալ անհրաժեշտ գործօնները մէկ ընդհանուր եւ համակարգուած ամբողջութեան մը մաս չեն կազմեր, այլ տարբեր դպրոցներէ ներս գործող ուսուցչական խմբաւորումներու ճիգերով եւ նախաձեռնութիւններով մշակուած ու ժամանակի պահանջներուն հետ փոխուող եւ պատշաճեցուող միջոցներ կը հանդիսանան: Ասիկա կրթական հասկացութեամբ դրական գործընթաց մը ըլլալով հանդերձ, կը ծանրաբեռնէ ուսուցիչները եւ կը մնայ անհատական ճիգերու սահմանին մէջ: Մասնագիտական ուսումնասիրական-հրատարակչական կառոյցներու բացակայութեան՝ նման նախաձեռնութիւններու համակարգումին, փորձառություններու փոխանակումին, ուսուցիչ-աշակերտ հաղորդակցութեան եւ ասոնց իրաքանչիւրին ներդրումը քաջալերելու, հաղորդակցական ճարտարարուեստի ընձեռած կարելիութիւնները եւ զանոնք օգտագործելու անհրաժեշտութիւնը ակնյայտօրէն կը շեշտուին:

Աւելի դժուար յաղթահարելի մարտահրաւերը սակայն տնտեսականն է, որուն պատճառով անցնող տասնամեակներուն Սփիւռքի հոլովոյթին հետ փոխուող եւ զարգացող աշխարհայեացքներուն առընթեր (որոնք նոր այլընտրանքներ կը ներկայացնեն ծնողներուն՝ իրենց զաւակներու կրթութեան ուղղութեամբ), հայկական դպրոցները կը դիմագրաւեն աշակերտութեան թիւի նուազում ու ասոր իբրեւ հետեւանք՝ տնտեսական ու պիտճէական դժուարություններ:

Հ.Բ.Մ.ի կրթական համակարգէն վերցուած հետեւեալ վիճակագրական տուեալները յստակ պատկերացում մը կու տան իրադրութեան եւ տնտեսական մարտահրաւերներուն մասին.-

Ոչ-հանրային դպրոցներու աշակերտութեան թիւի նուազումին վերաբերեալ տարբեր ուսումնասիրութիւններ - Միացեալ Նահանգներու վիճակագրական տուեալներով - կը պարզեն նոյնանման պատկեր մը՝ նոյնպէս մատնանշելով տնտեսական մարտահրաւերներու իրողութիւնը:

Համացանցի եւ ստեղծագործական ճարտարարուեստի (creative technologies) ընձեռած միջոցները աշխարհատարած հայութեան հասնելու եւ զիրենք հաղորդակից պահելու ճիգին ի նպաստ օգտագործելու իմաստով, Դոկտ. Ջօրեանի եւ Հ.Բ.Ը.Միութեան միացեալ նախաձեռնութիւնը՝ Հայկական Հեռավար Գոլէճի (*Armenian Virtual College*) ստեղծումը, կարելոր քայլ մը կը հանդիսանայ անկասկած: Տարբեր երկիրներէ աւելի քան երեքհազար մասնակիցներ արդէն կը հետեւին այս ծրագրին: Հեռավար Գոլէճին վիճակագրութիւնը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը.-

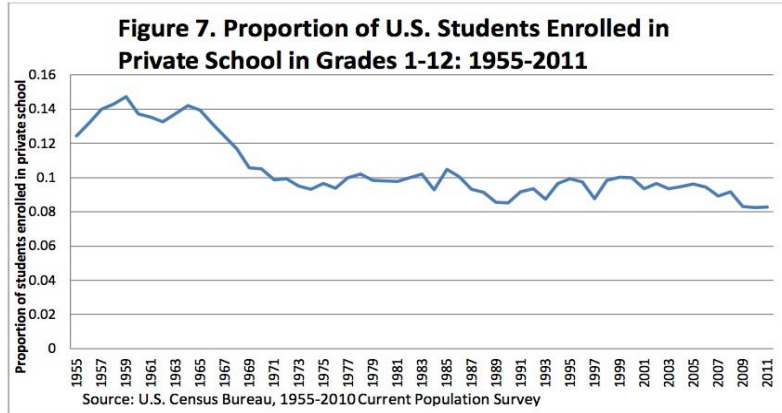
Մասնակիցներ.- Հայաստան՝ 21,9%, Մ. Նահանգներ՝ 16%, Ռուսիա՝ 12%, Վրաստան՝ 7%, Ֆրանսա՝ 5%, Արժանթին՝ 4,2%, Պրագիլ՝ 2,4%, Թուրքիա՝ 2,1%, Ուքրանիա՝ 2,1%, Քանատա՝ 1,9%, Սուրիա՝ 1,8%, Ուրուկուէյ՝ 1,3%, Սպանիա՝ 1,3%, Պելճիքա՝ 1,2%, Գերմանիա՝ 1,1%, Արաբական Միացեալ Էմիրութիւններ՝ 1%, Միացեալ Թագաւորութիւն՝ 1%, այլ երկիրներ՝ 16,7%:

Տարիքային պատկեր.- 20էն վար՝ 10%, 20-30 տարեկան՝ 41%, 31-40՝ 20%, 41-50՝ 14%, 51-60՝ 10%, 61-70՝ 3%, 71էն վեր՝ 2%:

Օգտագործուած լեզուներ.- թրքերէն՝ 1%, արեւելահայերէն՝ 5%, արեւմտահայերէն՝ 5%, ֆրանսերէն՝ 7%, ռուսերէն՝ 20%, սպաներէն՝ 24%, անգլերէն՝ 38%:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Մփիւոքի աշակերտութեան նուազ քան 6 առ հարիւրը (շուրջ 45,000) կը յաճախէ սփիւոքահայ ամենօրեայ վարժարաններ: Ասոնց շուրջ տաս առ հարիւրը կը յաճախէ ՀԲԸՄի վարժարանները, որոնք – Միութեան համալսարանական կրթանպաստի ծրագրին հետ – կը հանդիսանան կարելոր գործօն մը սփիւոքահայ կրթական կալուածին:

Մ. Նահանգներու սեփական եւ պետական վարժարաններու աշակերտութեան համեմատութիւնը՝ 1955-2011 շրջանին

Միութեան դպրոցական այս լայնատարած ցանցի կրթական յառաջադրանքները, անոնց համադրումը, դիմագրաւած պիւտճէական, տեղական-պարագայական եւ ենթակայական մարտահրաւերները դիմագրաւելու կողքին Միութիւնը, օգտուելով հաղորդակցութեան ժամանակակից արհեստագիտական միջոցներէն, հիմնած է Հեռավար Գոլէճի Ծրագիրը՝ հայագիտական նիւթը հասանելի դարձնելով սփիւռքահայ երիտասարդին:

THE ARMENIAN VIRTUAL COLLEGE PROJECT OF THE
ARMENIAN GENERAL BENEVOLENT UNION
(Summary)

Artoun Hamalian
ahamalian@agbu.org

Only some 6% (45,000) of the Armenian Diaspora student population attend Armenian daily schools. Of these some 10% attend the AGBU schools. Nevertheless, the AGBU university scholarship project and its school network constitute an important factor in the educational sphere of the Armenian Diaspora.

The author, Artoun Hamalian, director of the AGBU education sector explains that both these AGBU educational undertakings depend greatly on modern information technology and communications. This is particularly so for the challenges of coordinating, budgeting, addressing local circumstantial and subjective issues as well as following the day-to-day running and managing of the school affairs of this geographically broad network of AGBU schools.

Furthermore, the author sheds light on the Armenian Virtual College, an AGBU-financed project, which targets the Armenian Diaspora student population that does not attend Armenian schools.

Hamalian notes that modern communications technology has been of pivotal importance in realizing the Armenian Virtual College project which was launched in 2010.